

KONCEPCJA IMPERIUM

*Moim Najbliższym
za wszystko...*

Myśl polityczna i polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych Ameryki stanowią jedno z najbardziej frapujących zagadnień współczesnych analiz politologicznych. Za prezydentury George'a W. Busha (2001–2009) polityka zagraniczna USA była zdominowana przez poglądy neokonserwatystów, w tych ich koncepcję imperium. Choć problematyka ta jest ostatnio często podejmowana w badaniach naukowych, to jednak szczegółowej analizy neokonserwatywnej koncepcji imperium brakowało. Dlatego monografia dr Doroty Miłoszewskiej, podejmująca to zagadnienie stanowi potrzebne i ciekawe dzieło. Czytając tę pracę można znacznie poszerzyć swoją wiedzę o źródłach neokonserwatyzmu, podstawowych jego tezach i przedstawicielach, którzy mieli duży wpływ na administrację prezydenta George'a W. Busha, a także o związkach myśli neokonserwatywnej z realizmem politycznym – jako podejściem do badania stosunków międzynarodowych. Ciekawe są rozważania Autorki na temat możliwych scenariuszy kształtu porządku międzynarodowego w XXI wieku oraz roli w nim Stanów Zjednoczonych. Pani dr Dorota Miłoszewska wykazała się dużą wnikliwością w studiowaniu rozlicznych dokumentów i literatury przedmiotu.

prof. dr hab. Ryszard Zięba
(Jean Monnet Chair,

Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego)

THE EUROPEAN CENTRE OF GEOPOLITICAL ANALYSIS

Dorota Miłoszewska

IMPERIAL CONCEPTION

IN THE POLITICAL LIGHT

OF NEOCONSERVATISM

IN THE COURSE

OF GEORGE W. BUSH'S

TERM OF OFFICE

Warsaw 2015

EUROPEJSKIE CENTRUM ANALIZ GEOPOLITYCZNYCH

Dorota Miłoszewska

**KONCEPCJA IMPERIUM
W NEOKONSERWATYWNEJ MYŚLI
POLITYCZNEJ
W OKRESIE PREZYDENTURY
GEORGE'A W. BUSHA**

Warszawa 2015

Podziękowania

Składam serdeczne podziękowania wszystkim Osobom, dzięki którym niniejsze studium, dotyczące neokonserwatywnej koncepcji imperium, mogło powstać i zostało opublikowane w postaci monografii.

Dziękuję bardzo dr Marcinowi Domagale oraz Europejskiemu Centrum Analiz Geopolitycznych za podjęcie się trudu wydania niniejszej pozycji naukowej.

Przede wszystkim dziękuję swojemu Promotorowi prof. zw. dr hab. Włodzimierzowi Malendowskiemu, jak również Recenzentowi prof. zw. dr hab. Ryszardowi Ziębie. Ich cenne, a czasem nawet krytyczne uwagi, stały się dla mnie bardzo pomocne i znalazły swoje odbicie na kartach tej książki.

Szczególne słowa wdzięczności kieruję do swoich Najbliższych za Ich poświęcenie i wsparcie, a przede wszystkim słowa otuchy w momentach, w których najbardziej brakowało mi sił. Mamo, Tato, Babciu, Kamilu. Wam wszystkim ze szczerego serca, dziękuję!

Dorota Miłoszewska

BIBLIOTEKA
EUROPEJSKIEGO CENTRUM ANALIZ GEOPOLITYCZNYCH
TOM XIII

Recenzent

prof. dr hab. Ryszard Zięba

Korekta i adiustacja

Marcin Domagała

Projekt okładki

Leszek Rudnicki

Opracowanie edytorskie

Mark Kellen

© by Dorota Miłoszewska & ECAG, Warszawa 2015. Reprodukacja bez zezwolenia
zabroniona.

ISBN 978-83-64125-13-3

Wydawca nie ponosi odpowiedzialności za treść i poglądy wyrażone przez autora. Poglądy i opinie wyrażone w tym opracowaniu nie są oficjalnym stanowiskiem zarówno redakcji portalu Geopolityka.org, jak i stowarzyszenia Europejskie Centrum Analiz Geopolitycznych.

Wydawca:

Europejskie Centrum Analiz Geopolitycznych

ul. Zwycięzców 22/13

03-938 Warszawa

biuro@geopolityka.org,

<http://www.geopolityka.org>

Druk i oprawa

Mazowieckie Centrum Poligrafii Wojciech Hunkiewicz

ul. Lisi Jar 29, 05-270 Marki

Pozycja do nabycia
w wersji tradycyjnej na:
<http://www.wyczerpane.pl>

w wersji elektronicznej:
<http://ebookpoint.pl>

Spis treści

Spis tabel	3
Spis rysunków	5
Spis najważniejszych skrótów	6

Wstęp	9
--------------	----------

Rozdział 1

Koncepcja imperium

1.1. Imperium oraz imperializm – znaczenie pojęć	23
1.2. Potęga i jej atrybuty	47
1.3. Wielkie imperia światowe	66
1.4. Koncepcja <i>imperium dobra</i> i jej znaczenie w stosunkach międzynarodowych	74

Rozdział 2

Neokonserwatywne postrzeganie internacjologii

2.1. Źródła neokonserwatyizmu	81
2.2. Neokonserwatyizm a realizm polityczny	108
2.3. Ideologia neokonserwatystów	125
2.4. <i>Jastrzębie</i> G.W. Busha	143

Rozdział 3

Pax Americana

3.1. Poglądy neokonserwatystów wobec roli Stanów Zjednoczonych w polityce globalnej	149
3.2. <i>America first</i>	168
3.3. <i>Pax Post-Americana</i>	192
3.4. Cele oraz błędy polityki amerykańskiej w okresie prezydentury George'a W. Busha	202

Rozdział 4

Ład posthegemoniczny

4.1. Globalizacja systemu światowego	213
--------------------------------------	-----

4.2. Potęgi XXI wieku	221
4.3. Schyłek dominacji Ameryki	264
4.4. <i>Nowy Porządek Światowy</i>	278

Zakończenie	297
--------------------	-----

Summary	305
----------------	-----

Bibliografia	307
---------------------	-----

Aneks	327
--------------	-----

Część I – Dokumenty	II
Deklaracja Niepodległości	III
Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki – Fragmenty dotyczące urzędu prezydenta	VI
Część II – Noty biograficzne wspomnianych w pracy osób	XI
Neokonserwatyści	XII
Realiści	XX

SPIS TABEL

1.	Znaczenie terminu „imperium” wywodzące się z tradycji <i>Imperium Romanum</i>	24
2.	Cechy konstytutywne państwa i imperium	26
3.	Cechy polityki imperialnej	27
4.	Typologia krytyk imperializmu	30
5.	„Miękka” i „twarda” siła potęgi	33
6.	Trzy stadia <i>Imperium Mundi</i>	45
7.	Formy potęgi	49
8.	Różnice w kulturze strategicznej UE-USA w latach 2001–2004	52
9.	Trzy punkty widzenia postrzegania potęgi	53
10.	Mocarstwa globalne w historii świata	67
11.	Rodzaje mocarstw	68
12.	Czynniki przewagi poszczególnych mocarstw/imperiów	69
13.	Główne wyznaczniki potęgi Stanów Zjednoczonych	71
14.	Pięć zasad amerykańskiego <i>credo</i>	77
15.	„The Commentary” i „The Public Interest” – główni przedstawiciele czasopism	83
16.	Cztery aksjomaty „syndromu potencjału rewolucyjnego” według H. Marcuse’a	93
17.	Kanon konserwatyzmu amerykańskiego	95
18.	Poglądy libertarian	100
19.	Podstawowe wartości środowiska neokonserwatywnego	110
20.	Podstawowe różnice dwóch pokoleń neokonserwatystów	117
21.	Cechy paradygmatu realistycznego w stosunkach międzynarodowych	121
22.	Fazy budowania państwa	128
23.	Czynniki konieczne do wszczęcia interwencji humanitarnych	132
24.	Czołowi doradcy prezydenta G.W. Busha w okresie jego prezydentury	146

25.	Stopień akceptacji wizerunku USA w innych regionach świata po 11 września 2001 r.	179
26.	Wojna w Iraku 2002-2004	180
27.	Czynniki wyróżniające „miękką siłę”	186
28.	Trzy segmenty „Wielkiej Polityki”	194
29.	Zalecenia Charlesa Kupchana wobec administracji amerykańskiej	198
30.	Główne priorytety polityki amerykańskiej po 11 września 2001 r.	199
31.	Oś zagrożeń i wyzwań administracji G.W. Busha	206
32.	Najważniejsze założenia <i>doktryny Yoshidy</i> w polityce zagranicznej Japonii	238
33.	Cechy modernizacji Azji	241
34.	Regiony bezpośrednio zagrożone zmierzchem potęgi USA	292

SPIS RYSUNKÓW

1.	<i>Smart power</i>	33
2.	Interakcje pomiędzy supermocarstwami, a państwami w ich strefach wpływów	65
3.	Narodziny neokonserwatyzmu	107
4.	Składniki amerykańskiego konserwatyzmu	107
5.	Zderzenie pomiędzy cywilizacjami i wewnątrz nich samych	123
6.	Koncepcja Republikanów-realistów za kadencji George'a W. Busha	125
7.	Podstawowe założenia Narodowej Strategii Bezpieczeństwa z 22 IX 2002 r.	135
8.	Myśl przewodnia amerykańskiej strategii globalnej	148
9.	Podsystemy ładu światowego według Roberta Coopera	216
10.	Wzajemne relacje pomiędzy trzema ośrodkami władzy	249
11.	Cztery scenariusze strategii globalnej USA w XXI wieku	274
12.	Paradygmat cyklu siły Charlesa F. Dorana	275
13.	Wielobiegunowy porządek międzynarodowy	283
14.	Schemat podejmowania decyzji w stosunkach międzynarodowych	284
15.	Cele systemu międzynarodowego	289

SPIS NAJWAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

AEI¹	- <i>American Enterprise Institute for Public Policy Research</i>
AJC	- <i>American Jewish Committee</i>
APEC	- <i>Asia-Pacific Economic Co-operation</i>
ASEAN	- <i>Association of South-East Asian Nations</i>
CIA	- <i>Central Intelligence Agency</i>
CFR	- <i>Council on Foreign Relations</i>
CSBM	- <i>Confidence and Security Building Measures</i>
CSP	- <i>Center for Security Policy</i>
ERP	- <i>European Recovery Program</i>
FCTC	- <i>Framework Convention on Tobacco Control</i>
FSI	- <i>Failed States Index</i>
G-7	- Grupa siedmiu najbardziej wpływowych państw świata
GATT	- <i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>
GCG	- <i>Ghana Cyber Group</i>
GDP (PKB)	- Produkt krajowy brutto
GNP (PNB)	- Produkt narodowy brutto
GWP (PŚB)	- Produkt światowy brutto
HDI	- Wskaźnik rozwoju społecznego
JINSA	- <i>Jewish Institute of National Security Affairs</i>
JSS	- Japońskie Siły Samoobrony
KC KPZR	- Komitet Centralny Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego
LN	- Liga Narodów
MAEA	- Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej
MFW	- Międzynarodowy Fundusz Walutowy
NAFTA	- Północnoamerykańska Strefa Wolnego Handlu
NASA	- Narodowa Agencja Aeronautyki i Przestrzeni Kosmicznej
NATO	- Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego
NGO	- <i>Non-governmental organization</i>
NSB	- Narodowa Strategia Bezpieczeństwa
NTA	- <i>The New Transatlantic Agenda</i>
NYI	- <i>New York Intellectuals</i>

---

¹ Tłumaczenia i objaśnienia skrótów znajdują się w tekście książki.

OBWE	- Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OECD	- Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OJA	- Organizacja Jedności Afrykańskiej (vel Unia Afrykańska)
PNAC	- <i>Project for the New American Century</i>
RB ONZ	- Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych
RLA	- <i>Radical Libertarian Alliance</i>
SALT	- <i>Strategic Arms Limitation Treaty</i>
SDS	- <i>Students for Democratic Society</i>
TAC	- <i>The American Conservative</i>
TAI	- Wskaźnik Postępu Technologicznego
UNESCO	- Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury
UNICEF	- Fundusz Narodów Zjednoczonych Pomocy Dzieciom
WTC	- <i>World Trade Center</i>
WTO	- Światowa Organizacja Pracy
YAF	- <i>Young American for Freedom</i>
ZO ONZ	- Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych

WSTĘP

Koncepcja imperium w amerykańskiej myśli neokonserwatywnej ewoluowała wraz z samym nurtem neokonserwatywnym. Powrócono do niej, ze zdwojoną wręcz siłą, za prezydentury George'a W. Busha – który w swoim podejściu do polityki zdawał się być bezkompromisowy i zbyt często wykorzystywał potęgę militarną w imię żywotnych interesów amerykańskich. USA stały się imperium opartym w dużej mierze na sile militarnej, kosztem dyplomacji i kultury. Jednakże przez cały ten czas mocarstwo używało zarówno „twardych”, jak i „miękkich” środków, które stanowią podstawę koncepcji imperialnej. Zamysł ten istniał od momentu powstania Stanów Zjednoczonych, natomiast w całej amerykańskiej historii nadużywano *hard* lub *soft power* – zawsze któraś płaszczyzna siły była niedoceniana.

Czterdziestemu trzeciemu prezydentowi USA zarzuca się nadużywanie siły militarnej kosztem dyplomacji, co zresztą jest zgodne z prawdą. Natomiast imperium stanowi połączenie jednych i drugich zasobów potęgi – jednakże nie zawsze jest to wykonalne. Niektórzy przywódcy państwa są bardziej nastawieni na używanie siły militarnej, inni – dyplomacji. Jednak sednem połączenia staje się zawsze „rozważna potęga”, czyli roztropność w stosunkach międzynarodowych. To właśnie ona zawsze towarzyszyła poglądom neokonserwatystów, którzy propagowali koncepcję imperialną – choć sam prezydent i jego doradcy nie we wszystkim zgadzali się z tymi intelektualistami. Stąd w prezydenturze G.W. Busha widocznym stało się zbyt nie sięganie po siłę militarną kosztem dyplomacji – choć mocarstwo to posiada wszelkie instrumenty *smart power*.

Termin „imperium” pochodzi bezpośrednio z łacińskiego *imperium*, oznaczającego „rozkaz”, „autorytet”, „rządzenie” – czy bardziej ogólnie – „władzę”². Sama zaś koncepcja imperium wywodzi swe znaczenie jeszcze z tradycji rzymskiej³. Pojęcie to oznacza wielki obszar terytorialny (mocarstwo) tj. specyficzną organizację społeczno-polityczną i geograficzną, której podstawowym celem jest rozszerzanie swoich wartości na podbite terytoria: strefy wpływów, stając się bezpośrednio inicjatorem zmian na tych obszarach⁴. Imperium jest więc wzorem do naśladowania dla całej społeczności międzynarodowej, a przede wszystkim – inicjatorem wszelkich zmian porządku

---

² A. Colás, *Imperium*, Warszawa 2008, s. 9.

³ Z tradycji rzymskiej, wraz z ewolucją państwa cesarów, wywodzi się wiele znaczeń pojęcia „imperium”: koncepcja imperium jako panowania danego ludu nad wieloma innymi ludami; jako obszar wspólnego prawa; dążenia do podboju świata; nośnika absolutyzmu oraz stworzenia państwa (mocarstwa) uniwersalistycznego. Zob. P. Ziółtek, *Idea imperium*, Warszawa 1997, s. 15–16.

⁴ R. D. Lipschutz, *War, Discipline and Imperium*, Conference Papers -- American Political Science Association; 2004 Annual Meeting, Chicago, s. 3.

światowego. Tworzy ono pewnego rodzaju „dobro”, czyli stabilizuje ład globalny, dzięki swej potędze. Tym samym ma za zadanie krzewienia idei uniwersalistycznych, pociągając za sobą państwa chętne do ich propagowania⁵. Koncepcja ta zawiera w sobie trzy płaszczyzny tzw. determinanty potęgi: militarną, gospodarczą oraz kulturową. Te istotne wymiary polityki imperialnej związane są z dążeniem do politycznej zwierzchności, pogłębiania wzajemnych zależności, emanowania swoją kulturą i tym, co imperium posiada najlepszego, czyli szerzenia wolności oraz demokracji w imię „wyższego dobra”⁶.

Polityka imperialna nie jest już tylko związana z rozciągnięciem bezpośredniego panowania nad terytoriami ujarzmionymi uprzednio przez siły zbrojne (gdyż wtedy byłaby to wyłącznie polityka imperialistyczna). Chodzi więc o wywieranie wpływu (z reguły pośredniego) przy wykorzystaniu maksymalnie szerokiego spektrum środków nacisku – poczynając od perswazji czy kreowania nowych idei, a skończywszy na użyciu przemocy – tylko wtedy, gdy zaistnieje taka potrzeba⁷. Koncepcja imperium jest więc na początku połączeniem imperializmu jako używania (a nie wykorzystywania) siły militarnej i ekonomicznej, po to, by móc przejść w drugiej fazie do „miękkiego oddziaływania politycznego”⁸, równoważąc jednocześnie wszystkie trzy wymienione wcześniej siły, by w końcu stać się potęgą opartą na zasadzie *smart power*⁹.

⁵ N. Ferguson, *Colossus. The Rise and Fall of the American Empire*, New York 2004, s. 14.

⁶ A. Colás, *op.cit.*, s. 19.

⁷ P. Johnson, *Nowy Imperializm: chwilowa aberracja czy permanentna smutna rzeczywistość?*, „Fakt” (dodatek Europa) 7 IV 2004, s. 7–8.

⁸ „Miękkie oddziaływanie polityczne” jest synonimem „miękkiej siły”, która wiąże się z oddziaływaniem kulturowym. Państwa (mocarstwa) stają się drogowskazem dla innych podmiotów. Kultura ta związana jest z pewną atrakcyjnością dla innych, nienadużywaniem siły oraz występuje wtedy, kiedy pozostałe podmioty geopolityczne uznają autorytet i legitymizację do moralnego panowania danego mocarstwa na arenie międzynarodowej. Zob. J.S. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York 2004, s. 5; 7–10; Idem, *The Future of Power*, New York 2011, s. 81.

⁹ *Smart power* jest połączeniem *hard power* (siły militarnej i ekonomicznej) i *soft power* (wpływu pewnych wartości kulturowych), pokazując dwie metody, prowadzące do osiągnięcia tego samego celu: „twardymi” albo „miękkimi” działaniami na arenie międzynarodowej. Równoważąc *hard* i *soft* dany podmiot Globalnej Szachownicy, poprzez swoje działania, staje się „rozważną potęgą” tzw. *smart power*. Jest to słynna maksyma orędownika „miękkiej siły” – mówiąca o umiarze i rozwadze w stosowaniu czy też wyzbyciu się jej w danych okolicznościach. Siła militarna już nie wystarcza. Coraz bardziej musi być poparta dyplomacją i konsensem (to działa także w drugą stronę). Wtedy, kiedy państwa będą wiedziały, jak używać obu tych sił – bez wojen i konfliktów zbrojnych – wtedy dopiero będą stosować „rozważną politykę”. Zob. J.S. Nye, *Soft Power...*, *op.cit.*, s. 31–32; Idem, *The Future of Power...*, *op.cit.*, s. 231–234.

Koncepcja imperium od początku powstania Stanów Zjednoczonych była silnie zakorzeniona w tym mocarstwie. Stała się wręcz pewnym wzorcem do naśladowania. Związana ona była z powstaniem tego państwa. Trzyznaście kolonii postanowiło zjednoczyć się, a gwarantem stabilności stało się początkowo posługiwanie się siłą w imię dobra społeczności amerykańskiej oraz zbudowania silnego państwa¹⁰. Ameryka, podbijając kolejne terytoria, stawała się coraz bardziej rozległa, nadużywając swojej „twardej siły” w imię szerzenia demokracji na świecie, jako najdoskonalszego ustroju oraz prowadząc tzw. krucjatę wolności dla każdego państwa i obywatela. Amerykański mesjanizm (idealizm), połączony z materializmem, czyli posiadaniem stref wpływów czy wąsko pojmowanym interesem narodowym, stały się podstawą koncepcji imperialnej – porządku opartego na przewodniej roli Stanów Zjednoczonych¹¹. Początkowy imperializm zaczął stopniowo przeradzać się w koncepcję imperium – a płaszczyzna militarna w atrybuty ekonomiczne i kulturowe.

USA są jedynym mocarstwem w XXI w., które jest w stanie, dzięki swej imperialnej potędze, stabilizować porządek międzynarodowy, nie dopuszczając do zaburzeń globalnych, a więc niepewności, wzrostu napięć wśród globalnych konkurentów – czy w najgorszym scenariuszu, całkowitego chaosu, rozumianego jako brak przywództwa politycznego¹².

Neokonserwatyzm jest ideologią, która narodziła się w Stanach Zjednoczonych w latach siedemdziesiątych XX w.¹³ Jest ona rozumiana jako zespół ściśle określonych założeń i poglądów politycznych, etycznych oraz filozoficznych, przyjmowanych przez dającą się wyodrębnić grupę ludzi¹⁴. Jest to również doktryna bezpośrednio wyrastająca z amerykańskiej myśli konserwatywnej oraz liberalnej, a także głęboko zdeterminowana przez amerykańskie realia. Wywodzi się z siedemnastowiecznego nurtu, propagowanego przez Edmunda Burka¹⁵. W toku dalszych przeobrażeń idee te zaczęły się wiązać z poglądami takich filozofów jak: Leo Strauss czy Herbert Marcuse¹⁶.

¹⁰ Z. Lewicki, *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era tworzenia 1607–1789*, Warszawa 2009, s. 19–20 i 558–559.

¹¹ M. Ryan, *Neoconservatism and the New American Century*, New York 2010, s. 11–12; J. Vaïsse, *Neoconservatism. The biography of a Movement*, London 2010, s. 17–18.

¹² I. Kristol, *The Neoconservative Persuasion*, „The Weekly Standard”, 25 VIII 2005.

¹³ M. du Vall, *Ewolucja wzrostu postawy obywatelskie w myśli amerykańskich neokonserwatystów na przełomie lat 60. i 70.*, „Państwo i Społeczeństwo” 2006, nr 1, s. 119.

¹⁴ T. Tołłoczko, *Dylematy konserwatywnego kapitalizmu amerykańskiego*, [w:] *Doktryna i ruch konserwatywny we współczesnym świecie*. Materiały pokonferencyjne, red. H. Łakomy, Kraków 1992.

¹⁵ R. Kirk, *The Neoconservative Mind: from Burke to Eliot*, Washigton 2001, s. 12–19.

¹⁶ O filozofii L. Straussa i H. Marcusego zob. K.R. Weinstein, *Korzenie filozoficzne. Leo Strauss a wojna w Iraku*, [w:], *Neokonserwatyzm*, red. I. Stelzer Warszawa 2007, s. 241;

Trzy nurty amerykańskiego konserwatyizmu: tradycjonalizm, libertarianizm oraz paleokonserwatyzm, także miały wpływ na poglądy neokonserwatywne i ich ewolucję¹⁷. To właśnie ich umiejętne połączenie stanowiło kanwę dla ukształtowania doktryny neokonserwatywnej.

Neokonserwatyzm narodził się w środowisku byłych trockistów, którzy w późniejszym okresie, w sferze retoryki, poglądów i myśli politycznej przeszli na pozycje liberalno-konserwatywne. Początkowo byli oni zwolennikami ideologii propagowanej przez Lwa D. Trockiego (trockizmu). Opierała się ona na wykorzystywaniu siły, w celu stworzenia nowego lepszego ustroju. Sztandarowym przykładem dla tego prokomunistycznego odłamu liberalizmu amerykańskiego stało się państwo radzieckie, w którym prowadzono śmiały eksperyment społeczno-gospodarczy (tzw. rewolucję socjalistyczną). Widoczne jest więc zakorzenie amerykańskiej koncepcji imperialnej w polityce dominacji potęgi militarnej, jej twardości oraz bezkompromisowości – która, w późniejszych stadiach, ulegać będzie przeobrażeniom, co związane jest z dalszą ewolucją amerykańskiej polityki zagranicznej. Kolejne lata XX w. ukazały, że neokonserwatyzm ewoluował od radykalnej (skrajnej) lewicy, poprzez skierowanie się w stronę zimnowojennego „żywotnego centrum” i demokratycznych reform, w kierunku nowej prawicy, na początku bardziej paleoliberalnej, a w latach 60. i 70. – demokratyczno-imperialnej¹⁸. Tak ukształtowany neokonserwatyzm połączył początkowy imperializm z koncepcją imperium, promując amerykańską demokrację oraz przywództwo Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej¹⁹.

W kolejnych latach urzędowania licznych prezydentów, USA przechodziły w swej polityce zagranicznej okresy rządów „grubej pałki” (np. za kadencji Theodore’a oraz Franklina D. Roosevelta), jak również izolacjonizmu (np. pierwsza kadencja Woodrowa Wilsona). Jednak koncepcja imperium stanowiła kanwę ich poglądów. Bez względu na to czy w Białym Domu zasiadał demokrat, czy republikanin – Stany Zjednoczone Ameryki stawały się coraz silniejszym mocarstwem, czasem nadużywającym *hard power* i decydującym o najważniejszych wydarzeniach na arenie międzynarodowej.

W miarę rozrostu amerykańskiej potęgi imperialnej, wpływową grupą analityków stosunków międzynarodowych stawali się neokonserwatyści,

---

G. Wasiluk, *Filozofia Herberta Marcusego*, <http://www.mojeopinie.pl/filozofia_herberta_marcusego,3,1232761876> (12.07.2012).

¹⁷ Wszystkie trzy podziały (składniki) amerykańskiego konserwatyizmu zostały poddane w pracy dogłębnej analizie. W tym miejscu zostały one tylko wspomniane, jako główne determinanty kształtowania się poglądów neokonserwatystów i samej ideologii. Zob. A. Wolfson, *Konserwatyści i neokonserwatyści*, [w:] *Neokonserwatyzm*, *op.cit.*, Warszawa 2007, s. 254–261.

¹⁸ J. Bartyzel, *Neokonserwatyzm*, <<http://haggard.w.interia.pl/neocons.html>> (19.01.2011).

¹⁹ M. Ryan, *op.cit.*, s. 12–13.

widoczni w otoczeniu prezydentów. Głównymi przedstawicielami, „ojcami chrzestnymi” tego nurtu stali się Norman Podhoretz i Irving Kristol. W latach 90. XX w., czyli u progu nowego stulecia, neokonserwatyzm stał się silnie obecny w polityce Białego Domu, za sprawą drugiego (młodsze) pokolenia neokonserwatystów²⁰. Ich styl doradzania głowie państwa był nakierowany na stworzenie ze Stanów Zjednoczonych imperium, któremu pod względem militarnym, ekonomicznym, kulturowym nie dorówna żadne inne państwo. Koncepcja mesjanizmu oraz szerzenia demokracji jako jedynej i najlepszego ustroju, propagującego najszerze wolności, stała się dla nich najważniejsza. USA miały za zadanie przewodzić reszcie świata, jak również dominować – a wszystko w imię dobra wspólnoty międzynarodowej oraz stabilności porządku międzynarodowego²¹.

W momencie objęcia urzędu przez czterdziestego trzeciego prezydenta Stanów Zjednoczonych G.W. Busha oraz nadmiernego uciekania się do siły militarnej przez to państwo, debata pomiędzy oboma amerykańskimi partiami na temat amerykańskiej dominacji i przywództwa rozpoczęła się na nowo. Zwolennicy polityki siły to tzw. jastrzębie i właśnie takimi osobami otoczył się nowy rezydent Białego Domu. Amerykańska polityka stała się pełna unilateralnych decyzji. Stany Zjednoczone podejmowały od 2001 r. dużo inicjatyw, mających na celu używanie siły militarnej, co obciążało ich budżet i nie prowadziło do szerzenia się demokracji na świecie (zgodnie z amerykańską krucjatą). Z jednej strony prezydentowi doradzali neokonserwatyści, którzy chcieli widzieć prawdziwe amerykańskie przywództwo oparte na koncepcji imperialnej, z drugiej – realisci opierający swoje poglądy na imperializmie i nadmiernym używaniu potęgi militarnej²². Koncepcja imperialna przeplatała się z imperializmem, przez co inne podmioty stosunków międzynarodowych zaczęły wątpić w chęć niesienia pomocy i dobra innym społecznościom przez Stany Zjednoczone, widząc w ich polityce bardziej patrzeć tylko przez pryzmat interesu amerykańskiego. Jednocześnie na Globalnej Szachownicy (=> glob ziemski) pojawili się potencjalni konkurenci USA np.

---

²⁰ Na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. niemal wszyscy, którzy byli uznawani za czołowych przedstawicieli neokonserwatyizmu ogłosili śmierć tej doktryny. Związane to było z końcem zimnej wojny, wygraną USA, a tym samym brakiem zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego. Jednakże neokonserwatyści pragnęli szerzenia demokracji na całym świecie. Po zimnej wojnie świat stał się bardziej skomplikowany, poprzez nowe zagrożenia, takie jak: islamski terroryzm czy dyktatorskie reżimy uzbrojone w broń masowej zagłady. *Neocons* uznali więc, iż Ameryka ma za zadanie wzmocnić swoje globalne przywództwo i oprzeć światowy porządek na demokratycznych wartościach.

²¹ W. Kristol, R. Kagan, *Interes narodowy i odpowiedzialność globalna*, [w:] *Neokonserwatyzm*, op.cit., s. 100; I. Kristol, *The Neoconservative Persuasion*, op.cit.

²² J. Stachura, *Stany Zjednoczone jako supermocarstwo. Proces kształtowania strategii polityki zagranicznej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2006, nr 4, s. 39.

Chiny czy Unia Europejska, którzy niczego nie narzucali społecznościom innych krajów, jednocześnie stosując działania multilateralne, związane z używaniem części „miękkiej siły”, stając się tym samym bardziej atrakcyjnymi partnerami dla graczy wspólnoty międzynarodowej.

Motywacją do zajęcia się tematem niniejszej monografii była chęć zbadania koncepcji imperium opartej na trzech płaszczyznach potęgi (militarnej, ekonomicznej oraz kulturowej) za prezydentury G.W. Busha. Istniała ona wcześniej i pojawiła się „na nowo” ze zdwojoną siłą w rozważaniach zarówno neokonserwatystów, jak i realistów. Potęgą imperialną została błędnie zinterpretowana przez realistów z otoczenia prezydenta – którzy przywództwo amerykańskie widzieli wyłącznie w sile militarnej (jej wykorzystywaniu) oraz podejmowaniu unilateralnych decyzji. Natomiast *neocons*²³ postrzegali tę koncepcję nie tylko w ramach potęgi militarnej, lecz przede wszystkim w dwóch pozostałych jej płaszczyznach – z naciskiem na „miękkie oddziaływanie polityczne”. W ich rozważaniach można było jednak dostrzec multilateralizm (choć z przewodnią rolą USA) oraz silne amerykańskie przywództwo, oparte nie tylko na dominacji. To właśnie te dwie grupy intelektualistów miały bezpośredni wpływ na politykę prezydenta. Imperializm zatem przeplatał się z koncepcją imperium – natomiast za wszelkie złe decyzje obarczano właśnie grono neokonserwatywne.

Analiza poglądów neokonserwatystów i realistów posłużyła do wyjaśnienia różnic w sposobie podejmowania działań USA na arenie międzynarodowej. Jednocześnie pozwoliła wyjaśnić i dostrzec problemy związane z koncepcją imperium – choćby nadużywania siły militarnej na szeroką skalę, kosztem dwóch pozostałych argumentów potęgi. Tym samym neokonserwatyzm opierał się nie tylko na jednym atrybucie tej potęgi – jak widzieli to realisci, ale również na dwóch jej kolejnych płaszczyznach. Doradcy neokonserwatywni, wierząc w siłę i potęgę Ameryki, dostrzegali jej wpływy ekonomiczne i kulturowe, doradzając prezydentowi, choć nie zawsze zgadzał się on z ich poglądami. Retoryka G.W. Busha oparta była na bazie interesów wspólnoty międzynarodowej i interesie własnym – stąd poglądy realistów i neokonserwatystów zaczęły się stapiać w całość, choć nie były one tożsame. Społeczność międzynarodowa uważała natomiast, że neokonserwatyści to realisci, zapatrzeni w siebie, którzy nie widzą nic innego prócz siły militarnej. Grupa ta jednak doradzała pewną rozwagę, głębsze zaangażowanie, a przede wszystkim „kreowanie” ładu globalnego w imię bezpieczeństwa światowego. Przedstawiciele tej doktryny wierzyli, tak jak na początku powstania tej ideologii, w imperium liberalne – Stany Zjednoczone, jako drogowskaz dla całej

---

²³ Pojęcie *neocons* stanowi popularną nazwę dla osób z grona neokonserwatystów. Jest to więc skrót myślowy.

społeczności międzynarodowej. Pomimo tego, że imperializm przeplatał się z koncepcją imperium, to właśnie neokonserwatyści dostrzegali niezastąpioną rolę USA jako „moderatora” porządku międzynarodowego. To oni doradzali prezydentowi, natomiast realisci wykorzystali ich wpływy i rozważania na temat siły militarnej.

Cezura wydarzeń analizowanych w niniejszej pozycji jest związana z urzędowaniem w Białym Domu prezydenta G.W. Busha (lata 2000–2008). Uwzględnia ona jego dojscie do władzy w roku 2000 oraz formalny koniec sprawowania tego najwyższego urzędu w państwie, czyli wybory z roku 2008.

Właśnie za kadencji G.W. Busha neokonserwatyści odgrywali istotną rolę w dążeniu do osiągnięcia amerykańskiego przywództwa/hegemonii w skali globalnej oraz niesienia „dobra” innym podmiotom geopolitycznym. Praca obejmuje także okres powstawania ruchu neokonserwatywnego wraz z odniesieniem do źródeł tej ideologii. Przyjęto, że narodziny neokonserwatyzmu w Ameryce są bezpośrednio powiązane z późniejszą polityką G.W. Busha. Jego realistyczne („twarde”) i bezkompromisowe podejście do relacji międzynarodowych związane było z wykorzystaniem idei neokonserwatywnych. Koncepcja ta trafiła na podatny grunt – w osobie prezydenta i jego doradców. Była ona wykorzystywana – nie zawsze słusznie – w dyplomacji tego mocarstwa.

Polityka G.W. Busha jest interesującym obszarem badawczym ze względu na nowe postrzeganie zagrożeń i nowe spojrzenie na ład międzynarodowy. Wykazała też, jak nieskuteczne są próby podejmowania unilateralnych decyzji, a więc i stworzenia unilateralnego porządku międzynarodowego pod przywództwem amerykańskim oraz nadmiernego wykorzystywania siły militarnej w walce z terroryzmem. Kolejne Narodowe Strategie Bezpieczeństwa (wrzesień 2002, marzec 2006) ukazują wzrost dominacji potęgi Ameryki.

Koncepcja imperium w amerykańskiej myśli neokonserwatywnej odgrywała i nadal odgrywa kluczową rolę dla przedstawicieli tego nurtu politycznego. Ich poglądy na ten temat zostały ukazane w licznych książkach, artykułach naukowych oraz kolejnych przemówieniach prezydenta, opisujących amerykańską potęgę imperialną. Koncepcja imperium związana jest z wszechobecnym imperializmem – a polityka amerykańska staje się coraz mniej zrozumiała dla innych. Jednakże mimo to, hegemonia Stanów Zjednoczonych jest potrzebna dla stabilizacji porządku międzynarodowego. Żaden inny podmiot stosunków międzynarodowych nie jest w stanie zastąpić USA lub poradzić sobie z zagrożeniami destabilizującymi ład globalny. Neokonserwatyści dostrzegają, że zmierzch amerykańskiej potęgi spowodowałby międzynarodową niepewność, rywalizację, a nawet całkowity chaos.

Meritum pracy stanowi koncepcja imperium, jej powstanie oraz rozwój w rozważaniach neokonserwatystów, na tle prezydentury G.W. Busha. Jak

stwierdziła jedna z dziennikarek „New York Times”, właśnie w czasach urzędowania w Białym Domu prezydenta G.W. Busha, neokonserwatyści: *spenetrowali kulturę na każdym właściwie poziomie, od akademickich korytarzy począwszy, a na korytarzach Pentagonu skończywszy*²⁴.

I. Cel pracy

Celem pracy jest pogłębiona analiza istoty koncepcji imperium w amerykańskiej myśli neokonserwatywnej za kadencji tego polityka, wraz z ewolucją tego pojęcia w wyżej wymienionym okresie. Związana jest ona również z wyjaśnieniem istnienia owej koncepcji w rozważaniach przedstawicieli tego amerykańskiego nurtu. Badania poświęcone zostały usystematyzowaniu poglądów neokonserwatywnych, jak również ustaleniu ich roli w stosunku do najważniejszych spraw związanych z polityką imperialną, a więc siłą, jej atrybutami itp., czyli tym wszystkim, co przesądza o wielkości i potędze Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej.

Znaczące w monografii stało się rozróżnienie dwóch pojęć: potęgi imperialnej i imperializmu. Stanowiło to rdzeń dla późniejszych rozważań o neokonserwatyzmie, jak również okresie prezydentury G.W. Busha. Pierwszy z terminów prowadzi do stworzenia wizji państwa liberalnego tzw. „imperium dobra”, które korzysta z trzech atrybutów potęgi w imię interesu ponadnarodowego. Drugi oznacza przede wszystkim dążenie do nieograniczonej władzy w poszczególnych dziedzinach, by móc wyłącznie dominować, stale wykorzystując potęgę (przede wszystkim nadmiernie korzystając z siły militarnej). W monografii ukazane zostały także konsekwencje tak prowadzonej polityki, wpływające bezpośrednio na pozycję i prestiż amerykańskiego imperium.

II. Problem badawczy i pytania pomocnicze

Problem badawczy rozprawy brzmi następująco: „Jak amerykańska myśl neokonserwatywna wpłynęła na ewolucję koncepcji imperium i jakie ma to znaczenie dla decyzji podejmowanych przez ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych, jak również jego następców?” Tak sformułowany problem badawczy można rozbić na następujące pytania szczegółowe:

1. W jaki sposób imperializm wpłynął na rozumienie koncepcji imperium i do jakiego stopnia ma to wpływ na politykę zagraniczną Stanów Zjednoczonych?
2. Czy koncepcja imperium stanowi priorytet w rozważaniach neokonserwatystów, czy raczej jest to tylko pewien sposób postrzegania rze-

---

²⁴ Cyt. za: J. Muravchik, *The Neoconservative Cabal*, „The Commentary”, X 2003, s. 26.

- czywistości międzynarodowej, stworzony po to, aby pokazać, że USA są najsilniejszym mocarstwem na świecie?
3. W jakim stopniu amerykańskie mocarstwo odgrywa rolę hegemon na arenie międzynarodowej, czy jest ona oparta na wąsko pojętym interesie USA, czy przywództwie?
  4. Czy według neokonserwatystów można mówić o nadchodzącym powolnym upadku dominacji Stanów Zjednoczonych, a może jest on tylko kwestią wyłonienia się oraz wzrostu znaczenia nowych potęg stosunków międzynarodowych oraz czy zmierzch potęgi USA oznacza koniec mitu o *Pax Americana* (pokój hegemoniczny pod przywództwem amerykańskim)?

Udzielenie odpowiedzi na tak postawione pytania pozwoliło na weryfikację hipotez badawczych, jak również głównej tezy – a więc także na realizację założonego celu pracy.

III. Teza pracy i hipotezy badawcze

Za główną tezę przyjęto, że koncepcja imperium stanowi trzon ideologii neokonserwatywnej, co widoczne było podczas prezydentury G.W. Busha. Pomimo tego, że płaszczyzna militarna stała się dla prezydenta i jego doradców czynnikiem dominującym, to Stany Zjednoczone wykorzystywały także siłę gospodarczą i kulturową – co wywodziło się poglądów neokonserwatystów. Tylko potęga imperialna może zapewnić Stanom Zjednoczonym przywództwo. Mocarstwo to jako jedyne jest w stanie poradzić sobie z zagrożeniami[zaburzeniami] porządku międzynarodowego, jednocześnie go stabilizując.

Na podstawie wymienionych problemów badawczych sformułowano następujące hipotezy:

1. Koncepcja imperium posiada pewne części wspólne dla pojęcia imperializmu (chodzi przede wszystkim o płaszczyznę militarną) – choć oba terminy posiadają inną treść i cechy, a grono neokonserwatystów, doradzające prezydentowi, podkreślało, że sama siła militarna (zwłaszcza jej wykorzystywanie) nie jest gwarantem stania się wzorem dla społeczności międzynarodowej.
2. Koncepcja imperium zawiera w sobie trzy płaszczyzny potęgi: militarną, gospodarczą oraz kulturową – tak ujęta potęga imperialna, oparta na trzech powyższych atrybutach, stanowi kanwę neokonserwatywnych rozważań, co miało decydujące znaczenie dla polityki G.W. Busha, a także w znaczący sposób wpływa na decyzje podejmowane przez jego następców.

3. Stany Zjednoczone, pomimo swojej supremacji, nie przewiodą świata, tylko dominują na arenie międzynarodowej – wypierając się swej imperialności.
4. Zdaniem neokonserwatystów, prawdopodobny zmierzch potęgi Stanów Zjednoczonych mógłby doprowadzić do deregulacji stosunków międzynarodowych – a w najgorszym scenariuszu nawet do chaosu, rozumianego jako brak przywództwa politycznego, natomiast w posthegemonicznym świecie, amerykańskie mocarstwo i tak będzie najważniejszą potęgą XXI w., która przyczyni się do stabilizacji porządku międzynarodowego.

IV. Metody badawcze zastosowane w pracy

Podstawowym celem zastosowania wybranych metod badawczych było dążenie do wykrycia prawidłowości, dotyczących przedmiotu badań. W pracy zastosowano głównie dwie metody badawcze: strukturalną i historyczno-analityczną. Pomocniczo skorzystano z metod: decyzyjnej, komparystycznej (analogii), behawioralnej, indukcyjnej oraz dedukcyjnej²⁵:

1. metoda strukturalna – stosowana w całości monografii. Rozdziały zostały tak skonstruowane, aby odpowiadały na główny problem w nich zawarty. Dopiero pogłębiona analiza zawartości rozdziałów, pozwoliła na weryfikację hipotez oraz uzasadnienie tezy głównej pracy. Dokonana analiza każdego rozdziału doprowadziła do wniosków – zawartych przede wszystkim w zakończeniu²⁶.
2. metoda historyczno-analityczna – korzystanie z niej pozwoliło na wyjaśnienie i porównanie podstawowych pojęć użytych w rozprawie, jak np. neokonserwatyzm, koncepcja imperium, imperializm czy „imperium dobra”. Następnie zastosowana została pogłębiona analiza tych terminów oraz odwołanie się do ich ewolucji w historii Stanów Zjednoczonych. Metoda ta także pozwoliła na weryfikację porównawczą pewnych dokumentów czy zdarzeń²⁷.
3. metoda decyzyjna – metoda ta była pomocna przy określaniu wpływu rozważań neokonserwatystów na decyzje podejmowane przez prezydenta Stanów Zjednoczonych. Praca uwzględniła także wpływ decyzji G.W. Busha i jego polityki na następcę w Białym Domu²⁸.
4. metoda komparatystyczna (analogii) – używana przy porównywaniu ewolucji poglądów neokonserwatystów na politykę, państwo

---

²⁵ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004, s. 119.

²⁶ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1999, s 72–73.

²⁷ J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984; A. Chodubski, *op.cit.*, s. 127–128.

²⁸ A. Chodubski, *op.cit.*, s. 130–131.

- i prawo. Jej dobór stał się również pomocny przy rozważaniach na temat ewolucji koncepcji imperialnej²⁹.
5. metoda behawioralna – wykorzystana do ukazania użyteczności rozważań neokonserwatystów na ukształtowanie się dominującej pozycji Stanów Zjednoczonych w stosunkach międzynarodowych³⁰.
  6. metoda indukcyjna – pozwoliła na wyciągnięcie wniosków z ustalonych przesłanek. Dzięki niej ustalone fakty zostały poddane syntezie. Stosowanie tej metody widać w porównywaniu pewnych koncepcji, końcowych wnioskach zawartych w każdym podrozdziale i rozdziale³¹.
  7. metoda dedukcyjna – przydatna dla ustalenia następstw jakichś zjawisk czy procesów. Istotna w każdym rozdziale pracy, a w szczególności w ustaleniu następstw, jakie może spowodować nieumiejętnie stosowana potęga imperialna oraz zmierzch potęgi amerykańskiej³².

V. Struktura pracy

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz z zakończenia, aneksu i bibliografii.

Rozdział pierwszy jest teoretycznym wprowadzeniem do kolejnych części pracy. Ujęto w nim podstawowe pojęcia oraz ich rozróżnienie, jak np. „imperium” (koncepcja imperialna), imperializm, „imperium dobra”. Dokonane zostało porównanie tych terminów wraz z odwołaniem się do ich historii, jak również uporządkowanie ich, co jest kluczowe dla konstrukcji pracy. Głównym celem tej części stało się wyjaśnienie, na jakich trzech płaszczyznach potęgi opiera się koncepcja imperium. Przedstawiony w nim został także problem związany z hegemonią Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Ukazuje on także zagadnienie dotyczące potęgi USA: czy jest ona związana tylko z dominacją związaną z wąsko pojętym interesem narodowym, czy można raczej mówić o przywództwie amerykańskim, ze względu na cechy tego mocarstwa, jako lidera.

Drugi rozdział pracy poświęcony został neokonserwatywnemu postrzeganiu stosunków międzynarodowych. To właśnie neokonserwatyści stanowią środowisko bardzo ambitnych, znakomicie wykształconych, jak również uta-

---

²⁹ Ibidem, s. 125–126; S. Gebethner, *Metoda i badania porównawcze w naukach politycznych*, [w:] *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*, red. K. Opałka, Warszawa 1975, s. 185–211.

³⁰ J.J. Wiatr, *Metody behawioralne w nauce o polityce*, [w:] *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*, op.cit., Warszawa 1975, s. 111.

³¹ A. Chodubski, op.cit., s. 118.

³² Ibidem.

lentowanych osób starszego i młodszego pokolenia. Dokonano analizy źródeł neokonserwatyizmu i historycznej ewolucji tego prądu intelektualnego, który od początku swego powstania miał znaczący wpływ na amerykańską historię oraz koncepcje imperium. Analiza poglądów neokonserwatystów na politykę zagraniczną i wewnętrzną pozwoliła ukazać wpływ tego środowiska na potęgę Stanów Zjednoczonych, czyli na koncepcję imperium. Rozdział ten poświęcony jest także przedstawieniu różnic pomiędzy neokonserwatystami a realistami – dwoma wpływowymi środowiskami z otoczenia prezydenta G.W. Busha. Wskazanie części wspólnych oraz odmienności pomiędzy jastrzębiami³³ a neokonserwatystami pozwoliło na rozróżnienie polityki opartej tylko na sile militarnej od koncepcji imperium. Celem było też ukazanie ideologii neokonserwatywnej w nawiązaniu do koncepcji imperialnej opartej na trzech płaszczyznach potęgi. Istnienie tej koncepcji w wyżej wymienionym środowisku odróżnia ją od samych realistów i polityki nadużywania potęgi militarnej. Dokładne rozumienie i rozróżnienie poglądów *neocons* i realistów, związane jest z amerykańską potęgą i jej właściwym postrzeganiem na arenie międzynarodowej.

Trzeci rozdział ukazuje głównych przedstawicieli neokonserwatyizmu i ich światopogląd w stosunku do porządku opartego na przywództwie amerykańskim. W części tej poddane analizie zostały indywidualne poglądy analityków stosunków międzynarodowych ze środowiska *neocons*, którzy są czołowymi reprezentantami tego nurtu, jak np.: N. Podhoretz, I. Kristol czy J. Kirkpatrick. Analiza ich przekonań pozwoliła dostrzec różnice w rozważaniach samych neokonserwatystów i przyrzeć się im dokładniej. Poruszono także kwestie wad polityki amerykańskiej oraz popełnionych błędów za kadencji ówczesnego prezydenta. Prezydentura G.W. Busha w dużej mierze oparta była o unilateralizm – co po części związane jest z amerykańską wyjątkowością. Analiza polityki Stanów Zjednoczonych w rozważaniach tych amerykańskich uczonych i ich młodszego pokolenia, stanowi próbę naprawy relacji USA z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, poprzez używanie potęgi, a nie jej wykorzystywanie.

W ostatnim rozdziale przeanalizowano wizję amerykańskiej przyszłości na arenie międzynarodowej. Wskazano potencjalnych konkurentów, a więc ośrodki siły, które mogą stać się w niedalekiej przyszłości równie potężne pod względem atrybutów (nie tylko militarnych), co może doprowadzić do zmierzchu amerykańskiej potęgi. Ważnym aspektem rozważań jest w tej

---

³³ Jastrzębie to tzw. realisci z najbliższego otoczenia prezydenta. Nazwani tak dlatego, że ich wizja polityki zagranicznej Ameryki opierała się w głównej mierze na nadużywaniu siły militarnej. Byli to, nie licząc samego prezydenta m.in. Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz, Condoleezza Rice – a więc osoby bezpośrednio doradzające G.W. Bushowi podczas dwóch kadencji.

części pracy postęp globalizacji, który sprzyja powstawaniu nowych potęg, co niekoniecznie związane jest z upadkiem hegemonia, jakim niewątpliwie są Stany Zjednoczone. Analiza dotyczy także poglądów liberalnych amerykańskich uczonych, jak np. Charles Kupchan czy Joseph Nye, którzy proponują rozwałę w działaniach polityków tego mocarstwa. Ład posthegemoniczny, jakkolwiek by wyglądał, jest związany z hegemonią (przywództwem) Stanów Zjednoczonych. Żadne państwo nie jest w stanie poradzić sobie samo na Globalnej Szachownicy³⁴, nawet tak potężne, jak USA. Natomiast dzięki szerszemu zaangażowaniu amerykańskiemu, ład globalny jest bardziej stabilny oraz mniej narażony na wszelkiego rodzaju zaburzenia takie, jak terroryzm międzynarodowy czy inne problemy światowe.

Pracę dopełnia aneks, który został podzielony na dwie części. Pierwsza z nich obejmuje najważniejsze dokumenty, związane z powstaniem Stanów Zjednoczonych, jak i samą koncepcją imperialną. Część ta zawiera Deklarację Niepodległości (4 VII 1776 r.) oraz artykuły Konstytucji USA, dotyczące uprawnień prezydenta w polityce zagranicznej (17 IX 1787 r.). Drugą część stanowią dane biograficzne neokonserwatystów i realistów, z otoczenia prezydenta G.W. Busha. Dotyczy ona osób, których poglądy zostały przeanalizowane w pracy oraz miały znaczący wpływ na politykę prezydenta oraz samą koncepcję imperium.

VI. Literatura przedmiotu

Podczas pisania pracy korzystano ze źródeł naukowych, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Ważnym materiałem badawczym stały się także orędzia prezydenta, jego liczne wypowiedzi (przemówienia) oraz dokumenty takie jak: *Deklaracja Niepodległości*, *Konstytucja* czy kolejne *Narodowe Strategie Bezpieczeństwa*. W przedstawieniu i analizie zagadnień pomocne były także prace autorskie (pisma neokonserwatystów), opracowania, artykuły naukowe oraz prasa z zakresu amerykanistyki, jak również zasoby internetowe³⁵.

W trakcie pisania pierwszego rozdziału korzystano z licznych prac, dotyczących percepcji potęgi oraz samej koncepcji imperium, w szczególności w odniesieniu do polityki Stanów Zjednoczonych. Pomocne stały się takie monografie jak: *Idea imperium* (P. Ziółtek), *Imperium* (A. Colás) czy też

³⁴ Globalna [Wielka] Szachownica jest synonimem areny międzynarodowej. To właśnie na niej rozgrywają się stosunki międzynarodowe pomiędzy jej poszczególnymi podmiotami.

³⁵ Autorka starała się uwzględnić wszelką dostępną literaturę przedmiotu, która jest związana bezpośrednio z neokonserwatywną koncepcją imperialną. Faktem jest, że na rynku wydawniczym jest sporo źródeł naukowych dotyczących problematyki amerykańskiej, stąd trudno wykorzystać wszelkie dostępne pozycje. Zatem praca zawiera te materiały, które w znaczący sposób wpływają na neokonserwatywną koncepcję imperium i stanowią dla niej kluczową rolę.

Empire (R. Koebner). Niezwykle cennymi książkami stały się również pozycje: *Podstawy potęgonomii i potęgometrii* (M. Sułek), *Wielka Szachownica. Cele polityki amerykańskiej* (Z. Brzeziński) oraz *Colossus. The Rise and Fall of the American Empire* (N. Ferguson). Przydatne stały się także takie pozycje książkowe jak: *Imperium* (M. Hardt, A. Negri) oraz *Historia Stanów Zjednoczonych* (G.B. Tindall, D.E. Shi). Wykorzystano również prace oraz artykuły J. Nye'a, jako dopełnienie opisu „miękkiego oddziaływania potęgi”.

Opracowując rozdział drugi korzystano z książek czołowych neokonserwatystów, czyli I. Kristola i N. Podhoretza: *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea* (I. Kristol), *Braking Ranks. A Political Memoir* (N. Podhoretz). Dodatkowym źródłem wiedzy stały się monografie: *Neokonserwatyzm w Stanach Zjednoczonych. Od żywotnego Centrum do epoki Reagana* (M. du Vall) oraz *Neoconservatism and the new American Century* (M. Rayan). Wiele informacji zaczerpnięto także z opracowań naukowych, jak np.: *The Neoconservative Imagination. Essays in Honor of Irving Kristol* (red. C. DeMuth, W. Kristol), *Neokonserwatyzm* (red. I. Stelzer) oraz licznych artykułów starszego i młodszego pokolenia neokonserwatystów.

W rozdziale *Pax Americana* wykorzystano takie pozycje, jak: *The Neoconservative Vision. From the Cold War to the Culture Wars* (M. Gerson), *Imperial Designs. Neoconservatism and the New Pax Americana* (G. Dorrien) oraz *Dyplomację* H. Kissingera. Pomocne stały się także dokumenty (przemówienia G.W. Busha), jak również liczne artykuły naukowe i publicystyczne autorstwa *neocons*.

Ostatni rozdział wykorzystuje monografie: *Pęknięcie granic. Porządek i chaos w XXI wieku* (R. Cooper), *Systemy równowagi sił w stosunkach międzynarodowych* (D. Kondrakiewicz). Korzystano również z licznych prac Z. Brzezińskiego, R. Kagana, czy też takich analityków niezachodnich, jak: K. Mahbubani i P. Khanna. Pomocne stały się także zasoby internetowe, szczególnie te, dotyczące pozycji Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Uwzględniono także takie książki, jak: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego* (S. Huntington) czy *Wielka Piaskownica. Rola USA w europejskiej polityce bezpieczeństwa i obronności* (D. Serówka) oraz inne opracowania, artykuły i źródła internetowe.